NEVŞEHİR FOLKLORU HAKKINDA

Türker EROĞLU

Dünyanın sekizinci harikası diyebileceğimiz, enteresan bir jeolojik yapının meydana getirdiği, peri bacaları, zengin el sanatları ve üzümü (şarabı) ile dünya çapında tanınmış olan Nevşehir 900 yıllık bir Türk beldesi...

Daha çok «Kapadokya» adıyla bilinen Nevşehir ve çevresinin tarih öncesi devirlere kadar uzanan çok eski bir tarihi vardır. Bu eski tarih içinde 1072 yıldan bu yana 900 yıllık bir dönem Türklere aittir. Bu zaman içerisinde bölgeye Türk-İslâm kültürü hakim olmuş ve burada yaşayan insanlar atalarının kültür mirasını günümüze kadar getirmişlerdir. 900 yılı aşan bir zamandan beri Türk olan bu bölgenin zengin folklor mahsullerine sahip olması gerektiği düşüncesinden hareketle yaptığımız küçük çaplı bir araştırma, bizim bu düşüncemizde hiç de haksız olmadığımızı göstermiştir.

Nevşehir'in «Kapadokya» adıyla önemli bir turizm merkezi olarak tanınması ülke turizmine faydalar sağlarken; buranın millî kimliğini unutturması açısından zarar vermektedir. Bu sebeple bu bölge kültürü konusunda yapılan ve yapılacak olan çalışmalar büyük önemi haizdir.

Nevşehir ve çevresi kültürüyle ilgili olarak yapılan çalışmaların çoğu Nevşehir'in kurucusu Nevşehirli Sadrazam Damat İbrahim Paşa ile ilgilidir. Bunun dışında, özellikle, Nevşehir folkloru ile ilgili çalışmalar yok denecek kadar azdır.[1]

Gerek bu az sayıda yapılmış olan araştırmalardan, gerekse tarafımızdan yapılan küçük çaplı araştırmalardan elde ettiğimiz bilgiler ışığında «Nevşehir ve Çevresi Folkloru» hakkında kısa bilgiler vermeye çalışacağız.

Bölge el sanatları yönünden çok zengindir. Ananevî tekniklerle halı, kilim, cicim dokumacılığı halen devam etmektedir. Tezgâhlarda culfalık dokumacılığı ise unutulmaya yüz tutmuş, bırakılmıştır.

El sanatları bakımından en zengin yer Avanos ilçesidir. Bu ilçe Nevşehir ve çevresinin «El Sanatları Merkezi» olarak bilinmektedir. Avanostaki çanak çömlek yapımı sanayi haline gelmiş olup daha çok turizme yönelik faaliyetler yoğun olarak devam etmektedir. Çömlekçilik yalnız Avanos'ta değil Nevşehir'in diğer bölgelerinde de mevcuttur. Ancak, bu ananevî sanat Avanos'ta gelişme imkânı bulmuştur.

Seyranî'nin

«Kör de bilir Avanos'un yolunu
Testi, bardak kırığından bellidir» mısraları Avanos'taki çömlekçilik hususunda bilgi vermesi açısından önemlidir.

Nevşehir ve çevresinde (Ahilik-Yarenlik gibi) ananevî derneklerin izleri görülmektedir. Nevşehir'de halen 'Akran'a «Yaren» denilmektedir.

Evlenme geleneği içinde yer alan düğün eğlenceleri çok renklidir. Özellikle, şahsen bizim diğer bölgelerde pek rastlamadığımız, **bayrak kaldırma** âdeti[2] dikkat çekicidir.

İnançlar konusunda oldukça zengin malzeme bulunduğu tespit edilmiştir. Hemen her köyün bir «Dede»si, bir türbesi vardır.

Halk edebiyatı mahsûllerinden masal, hikâye, efsane, ninni, fıkra v.b. konularda Nevşehir'in hemen her yerinde malzeme bulmak mümkündür. Âşıklık bir anâne halinde olmasa bile yer yer mevcuttur.

Halk edebiyatı mahsûlleri bakımından en zengin yer Hacıbektaş ilçesidir. Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin diyarı olan Hacıbektaş ilçesi bu yönüyle çevreye ışık saçmaktadır.

Nevşehir ve Çevresi halk müziği ve halk oyunları bakımından da zengindir. Bölgenin mahallî sanatçılarından olan Ürgüplü Refik BAŞARAN (merhum) TRT repertuarına çok sayıda eser kazandırmıştır. Hacıbektaş ilçesi nefesler, deyişler ve semah ezgileri bakımından oldukça zengindir. Bölgede çok sayıda göçmen bulunduğundan müzik ve oyun karakteri yer yer farklılıklar gösterir. Günümüzde sahnelenen halk oyunları ise ilmî derleme ve araştırmalara dayanmadığından yetersizdir.

Halk mimarisi konusunda en dikkat çekici olan şey kemerli yapı ve bu yapılarda kullanılan sarı «Nevşehir Taşı»dır.

Okur yazarlık oranı % 97 olan Nevşehir'de çok sayıda yazma nadir eserin bulunduğu eski ve zengin bir kütüphane varne vardır.

Bölgenin ekonomisi tarıma, özellikle de patates tarımına dayalıdır. İhracata yönelik patates tarımı yanında hayvancılık da yavaş yavaş gelişmektedir. Patates tarımı çevresinde meydana gelen kültür değerleri araştırmaya değer niteliktedir.

Nevşehir'de tasarruf konusu da araştırmaya değerdir. Kendine yeter tarzda üretim anlayışı dışa açılmayı engeller mahiyettedir. Meslek seçiminde taklit esastır. Nakliyecilik ve şöförlük gibi meslekler tercih edilen mesleklerdir.

İmece usûlü yardımlaşma halen devam etmektedir. Köy odaları kalkmış olsa da sıra odaları, sıra gezmeleri devam etmektedir.

İl merkezinde (1975) yılına kadar köy hayatının devam ettiği tespit edilmiştir. Halen Kale Mahallesinde ortak sürü çıkarılmaktadır. Çobanın doğurmuş koyunun arkasına çalı takarak, sahibinden bahşiş aldıktan sonra doğan yavruyu sahibine teslim etmesi âdeti günümüzde de sürmektedir.

Dinin hayatın her safhasında belirleyici unsur olma özelliği devam etmektedir. Batıl inançlar yer yer devam etmekte ve hayata yön vermektedir. Hayvancılıkla uğraşan bir köylüye, daha iyi verim almak için neden cins (ithal Montofon Holştayn v.b) inek almadığı sorulduğunda : «Nazardan korkuyorum. Komşum cins inek almıştı, iki günde çatladı...» diye cevap vermiştir.

Yukarıda kısmen kısa bir özetini verdiğimiz tespitler göstermektedir ki, Nevşehir'de folklor ürünleri zengin ve çeşitlidir. Ancak, sür'atle derlenmesi ve elde edilen malzemenin yayımlanması gerekir. Çünkü, bölge turistik bir yer olduğundan hızlı değişmelere sahne olmaktadır.

Bir milletin kültürünü zenginleştiren ananevî - mahallî kültürdür. Bunlar birleşerek millî kültürü meydana getirirler. Millî kültür ise bir topluluğu millet yapan, hayatî bir unsurdur.

Bu sebeple millî kültürümüzün asıl kaynağı olan folklor ürünlerimizi derleme yoluyla tespit ederek yayımlamak, elde edilen neticeleri hayata geçirmek ve tanıtmak gerekir.

Bizim bu yazımızdaki maksadımız; 1000 yıla yakın bir zamandır Türk olan Anadolumuzun bu nadide beldesini «Kapadokya» zincirinden kurtarmak için folklorun ve folklor mahsûllerinin önemine ve gerekliliğine temas ederek bu konuda çalışmak isteyen araştırıcılara yardımcı olmaktır. Bu araştırmaların yapılmasında gerekli hassasiyeti göstermez isek özbe öz Türk olan Anadolu'nun «Kapadokya», «Klikya», «Ermenistan», «Kürdistan» şeklinde bölünmesine mani olamayız.

---

1. **Nevşehir folkloru ile ilgili en kayda değer çalışma Nevşehir Kültür Müdürlüğü Folklor Araştırmacısı Hüseyin SEVİNDİK'in doğum, evlenme, ninni, halk takvimi ve meteorolojisi, ananevî mutfak ve günlük hayat konularında yaptığı saha araştırmalarıdır. Bu araştırmalar henüz yayımlanmamış olup, bu yazımıza kaynaklık etmektedir.**
2. **Bayrak Kaldırma : «Bir törenle güvey evine bayrak asılmasıdır ki, bu âdet düğünün çevreye duyurulması maksadıyla uygulanır.**